

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION



AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

FÁBRY Zoltán
Bűn és bűnhődés

Eredeti közlés/Original publication:

Új Szó, 1960. január, kötetben: Afrika, Afrika 2 c. fejezet, in: *Ember az embertelenségben*, Pozsony, Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó, 273–288. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.805

Dátum/Date: 2014. április/April 22.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

FÁBRY Zoltán: Bűn és bűnhődés, *AHU MATT*, 2014, pp. 1–15. old., No. 000.000.805, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

hazai könyvtárakban

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, történelemhamisítás, a sündisznóállás (*Igelstellung*), gátszakadás a franciaországi Fréjus-ban, a szerencsétlenség kormányzati okai, piszkos háború Algériában, atombomba a Szaharában
African research in Hungary, falsification of history, the hedgehog position (*Igelstellung*), dam burst in Fréjus, France, the causes of crash by government, the dirty war in Algeria, the atomic bomb in the Sahara

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGA-
ZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és
ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PRO-
FESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS,
DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy le-
töltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or
downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók,
diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását,
amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elő-
segíteni a magyar afrikaisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni
az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől
máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this
electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The
purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research
of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other
hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its
entirety from the beginning until the present day.

BŰN ÉS BŰNHÖDÉS

Fábry Zoltán

Ok és okozat

Minden összefügg. Ok van és okozat. Ez áthághatatlan, kikerülhetetlen, megvesztegethetetlen törvény. Érvényességét ideig-óráig ki lehet játszani, el lehet halasztani, a kapcsolatot el lehet takarni, le lehet tagadni, de az összefüggések logikáját nem lehet meghamisítani. Lehet szélhámoskodni, és az épp kéznél levőt orrnál tovább nem látássá nagyítani, lehet kóklerkedni, és a szálkát gerendává duzzasztani, az okozatot, a tényt magát összefüggései nélkül önmagában okká hazudni; ezt mind lehet, de magát az okot, az eredendőt, az indítékot, az alap- és végkérdést – miért? – nem lehet a világból kiküszöbölni.

Mi a történelemhamisítás? A miéltre adott kitérő, megtévesztő felelet. Az ok és okozat logikai és időrendi elcserélése: az okozat okká erőszakolt visszadatálása. A történelemhamisítás az ok és okozat erkölcsi összefüggésének, a felelősség kérdésének megbontása, szigetezése, kikerülése és kikapcsolása. A történelemhamisítás az uralkodó osztályok önigenlésének, öngazolásának elengedhetetlen tartozéka.

Amikor az imperializmus a 20. században megteremtette a propagandaminisztériumokat: a történelemhamisítás már olyan nyilvánvaló volt, hogy Goebbels még a hitleri Németországban is – ahol pedig ezért halál járt – a „suttogó viccek” legfőbb tárgya lehetett. De a háborút szülő ok – éppen e propaganda állandó pergőtüze következtében, amely csak az okozatot láttatta kiirtandó bajként –, ez a háborút hosszabbító szemfényvesztés, a fasizmus révén úgy el volt rejtve és ködölve, hogy a németek nagy része a propaganda által teremtett okozati síkon, az utolsó pillanatig vakon az okért vélte adni életét és kétségbeesését. És amikor már nem ismertek sem okot, sem okozatot, és nem láttak, nem hittek már sem előre, sem hátra, akkor az okozat végstadiumába szorultak: felismerés; meglátás helyett a mindentől elvonatkoztatott konok begubózkodásba.

Ezt az állapotot nevezték el a stratégia végbölcsességeként sündisznóállásnak, *Igelstellung*nak. És a náci német máig is megmaradt, megrekedt a görcsösen igenelt pozícióban. Változatlanságát így konzerválta önigenléssé, önámítássá, mások megtevesztésévé, történelemhamisítássá. Önigazolássá: új, kiinduló ponttá.

Az okozat a semmit, a véget mutatta. Az okozat egy nép okulására óriássá nagyította és szemnyitón demonstrálta az okot: a háború nemzetveszejtő bűntény voltát, és mégis vannak németek, akik ezt ma is erénnyé nagyítják, és ott folytatnák, ahol tegnap abbahagyták, de mert ezt ma még nem tehetik, ott folytatják, ahol és ahogy tegnap megkezdték. A nyugat-német zsinagógák falai, a világ megrökönyödésére, mindennél jobban mutatják a változatlanságot: a horogkeresztek mint egy kiirthatatlannak látszó fekély rossz virágai újra feltüzeltek. Így lesz az okozat, a vak, konok, önigenlő sündisznóállás újra kiinduló-pont, mely folyamatosan továbbélteti az okot: a háborút:

Minden összefügg. Minden: ok és okozat. Átvitt értelemben: bűn és bűnhődés. Minden bűn csírájában hordja büntetését. A büntetést, a bűnhődést ki lehet kerülni, el lehet halasztani, át lehet háritani, de az óra néha évtizedek, néha századok múlva is eljön, és a halasztás, halogatás visszájára fordul: a bűn, a történelmi bűn kamatostul és hetediziglen követeli meg a fizetést, és akkor egyszerre és együtt láthatóvá válik minden: a bűn és a bűnhődés összefüggése, igaza. Kertelésnek többé nincs helye: az okozat tisztán és vádlón nyilaz az ok felé. Az ok: az értelmi szerzőség megszemélyesítője.

Gátszakadás Fréjus-ben. Miért?

A történelem, az élet néha olyan egyértelműen nyilvánítja ki az ok és okozat megbonthatatlan egységét, a bűn és bűnhődés összefüggését, hogy az ember szinte föbe kőlintottan tehetetlenkedik, és csak idő múltán jut szóhoz: a tanulság lerögzítéséhez, a demonstráció értelmezéséhez. Mint e sorok írója itt és most.

Fréjus-ról akarok beszélni, a dél-franciaországi városkáról, melyet 1959. december 2-án az átszakadt völgyzáró gát víztömege szinte elsodort a föld színéről. A hivatalos statisztikák ötszáz halottról tudnak. Fréjus: katasztrófa, természeti katasztrófa, elemi csapás: árvíz, áradás. Semmiség, ha az ember a tájfunokra, tornádókra gondol, vagy a tegnapi Kína ezreket pusztító árterületeire. Nincs az az évszak, mely va-

lahol a világon ne követelné meg elemi katasztrófáját, áldozatát. Az újságok és rádiók ilyenkor tele vannak a katasztrófa híreivel, a magazinok és televíziók a képekkel, az adakozások mindenfelől szinte automatikusan megindulnak, és az emberek néhány nap múlva továbblapozzák és elfelejtik a szerencsétlenséget. Emlékeztek még Fréjus-re? Rég volt: már majd két hónapja! Víz dült, rontott, rombolt, tépett, gyilkolt és fullasztott. Katasztrófa volt ez is. De ez elemi katasztrófát bűnös emberi agyak és kezek tették lehetővé. A fréjus-i okozatnak megvan az oka, a bűnnek megvan a tettese. És ez az ok, ez a tettes: a Franciaországban uralmon levő társadalmi és kormányzati rend.

Karácsony vigíliáján olvastam Jean Villain – napjaink ez új Egon Erwin Kischének – fréjus-i riportját. Karácsony estjén Fréjus-re kellett gondolnom, ahol ez idén nem volt karácsony, melegség, béke és gyerekköröm. Karácsony estjén tovább és messzebb kellett gondolnom: a világra, millió és millió ember sorsára, veszélyeztetett voltára, akiket egy hirtelen, váratlan, másfajta – de közös eredetű – gátszakadás ugyanúgy elsodorhat, mint a fréjus-i ötszázat a víz. Ekkor, e karácsonyestén az ok és okozat minden profán értelme újra megvilágosodott előttem: mert itt, e gátszakadásnál nemcsak a franciaországi városházáról van szó, és nemcsak a szétrepedt, szétnyomott gátról. Itt többről van szó. Fréjus: szimbólum. És e jelkép a hasonlatosság azonosságait vonzza, a kiindulópontnál, a jelképnél nagyobb összefüggéseket.

Fréjus Franciaország egyik leggondtalanabb, legderűsebbnek hitt sarkában fekszik. Ha a cannes-i filmfesztiválról olvasunk, a Côte d'Azur ég- és tengerkékségére gondolunk, a francia Riviera nagy internacionális fürdőhelyeire. Ennek a cannes-i kiszögellésnek egy bibije van: kevés az édesvize. A második világháború után elhatározták, hogy Fréjus-tól tíz kilométerre víztároló gátat emelnek. Az illetékes minisztérium egyetlenegy dolgot kötött a tervezők szívére; spórolni, spórolni! Ami a legolcsóbb, az lesz a legjobb! De a legolcsóbb terv is drága volt: 700 millió frank. A munkát egy marseilles-i cég kapta meg, mert az építkezést elvállalta 580 millió frankért!

1951-ben megkezdték a földmunkát, majd abbahagyták. Nem volt pénz. Aztán megint folytatták, és újra megálltak. Nem volt pénz. És ez így ment döcögve, megszakításokkal ... nem volt pénz ... míg végre az elmúlt év őszén elkészült a gát. December elsején a misztrál véget nem érő esőt hozott. A vízszint rohamosan emelkedett. Izgatott telefonálás, Párizsból autón és helikopteren mérnökök jöttek: a falban repe-

dések keletkeztek, a víz lefolyatására azonban csak néhány zsilipet nyitottak ki, mert ha többet nyitnának meg, ezt a lejjebb fekvő, újonnan épült híd sínynelene meg. Takarékoskodni kell: első és legfőbb francia kormányparancs! Így végeredményében lefolyt hatszázezer köbméter víz, de ötven millió köbméter bent maradt a repedezett falú medencében. És ez az ötvenmillió köbméter víz december 2-án este kilenc óra után szétvetette rosszul épült börtönét, lezúdult a völgybe és egy fél óra múlva elérte Fréjus-t.

Ha őrség, riadókészültség, telefon, rádió funkcionált volna, még riasztani lehetett volna a várost: egy fél óra haladék sokat jelent ilyenkor. Mindent: életet! Így azonban a tíz méter magasságban hömpölygő áradat szinte álmában lepte meg a városkát. És a víz itt már faltörő kosokkal dolgozott: a betonfal küklöpsi tömbmorzsái, blokkdarabjai, az elsodort tanyák és házak gerendái törtek, zúztak és torlaszoltak. Az ár útjában a pályaudvarról elsodort mindent: vonatot, töltést, sínt, épületet és embert, hogy aztán végre rettenetes terhét, házak, fák, állatok és emberek maradványait hömpölyögtetve, mintegy négykilométeres szélességben a tengerbe zúduljon, és ott szétáradva elcsendesedjen és elmúljon.

Mi a katasztrófa? Ok vagy okozat? Fréjus mit jelent? Bűnt vagy bűnhődést? A közvetlen, a kézenfekvő ok: a gát. A gát, mely azonban itt nem tölthette be szerepét: békés, életduzzasztó, talajtermékenyítő, emberboldogító hivatását. A víz, Thalész őseleme, „mely kezdete minden életnek”, a víz, Homérosz isteneinek és Fegyin embereinek egyforma éltető vonzeleme, a víz Fréjus-ben a halál ökölcsapásává, a halál fojtogatásává torzult: katasztrófává, gátszakadássá. A gátszakadás: okszakadás. A gátszakadás: okozat. És ez az okozati tény miért ordít. Egy kérdés vár feleletre, egy okozat keresi az okot, egy bűntény a tettet.

Gyilkos Harpagon

Molière egyik komédiájának címe és főhőse: a fősvény. Ez a Harpagon, amikor meglopják, őrvöngve rohan ki a színpadra, aztán egyszerre csak karon és galléron ragadja önmagát, mintha ő lenne a tolvaj, akit elfognak. A fősvény végeredményben mindig önnönmagát lopja meg. A fősvénység mindenképpen: tolvajlás és ráfizetés. Fréjus-ben Harpagon kísért: Fréjus-ben a fősvénység gyilkolt.

A fréjus-i gátépítés történetének van egy állandó visszatérő nyugösködő motívuma, akadékoskodó refrénje, és ez: a takarékoskodás. A kicsinyes, nyárspolgári, orrnál tovább nem látó spórolás: a krajcároskodás. Ez az alaptünet már csirájában hordozza a következményt: a katasztrófa lehetőségét. A természettel, az elemekkel folytatott harc a maximumot követeli az embertől minden vonatkozásban. A tervezés és költségvetés ugyanakkor a minimumot hangsúlyozta ki: a 700 milliót. És még ezt a határt sem tartották be! Amikor egy marseilles-i cég ajánlata a minimumot 580 millióra csökkentette, a kormány boldog fellélegzéssel mondta ki az igent.

Itt, ennél a különbségnél, ennél a 120 milliónál kell keresni a közvetlen, a kézenfekvő okot. Az államháztartás megtakarított 120 milliót, de a vállalkozó hogy egyenlítheti ki a különbséget? Csak a más bőréen és kárán: rosszabb munkával, hajsolt munkával és rosszabb, olcsóbb anyaggal. Idő-, munka- és anyagcsalással, de idő-, pénz- és anyagnyeréssel. Profittal. Államháztartási meggondolás az egyik oldalon és a legnyilvánvalóbb nyerészkedés a másikon: e két azonos törekvés egybehangoltsága repesztette a gátat, és mosta alá a falat. A cementspórolás és cementtolvajlás közös nevezőre hozott muszája és lehetősége keverte itt katasztrófává a betont.

Cementtolvajok, cementcsalók mindenütt vannak. Kis cementszarukák is akadnak majd minden építkezésnél. Nálunk is. De e tények és tünetek itt kivételek és peremjelenségek. Anomáliák, melyek nem a szocialista társadalmi rendből adódnak, de ennek ellenére és ellenében. De Fréjus-ben a tőkés társadalmi rend kormánya és vállalkozója egymást segítően és falazón dolgozóit. A más bőréen való spórolás volt az az együttes indíték, mely bűnös következetességgel torkollt katasztrófába. Fréjus-ben egy ország uralmon levő kormánya fukarkodott, és verte fogához a garast, és a parlamentben a kommunista interpellálók intése után is szemhunyva, cinkosként hagyta dolgozni rosszul és olcsón a vállalkozót, hogy a 120 millió megmaradjon. Mire maradjon?

Miért, mi célból spórolt, zsugoriskodott Fréjus-ben a francia kormány? Mire kellett az itt és így megtakarított pénz? Franciaország krónikus pénzhiányban szenved. Franciaország, mely a múlt században még a világ bankára volt, ma a legrosszabb valutával rendelkező országok egyike. A francia takarékosági mánia: muszáj-zsugoriskodás. De mi ezen idült pénztelenségnek a legközvetlenebb oka? Hol az a lyuk, ahol minden kifolyik? Micsoda vállalkozás az, mely csak nyeli a pénzt,

és nem hoz semmit sem a konyhára? Egy szóval felelhetünk: a háború. Közelebbről: az értelmetlen, időszerűtlen háborúk forszírozása és folytatása. A háborúba gabalyodottság, melyből nincs kiút.

Rossz üzlet a háború; egy angol közgazdász már 1914-ben ezzel a lehetetlennek látszó ténykijelentéssel lepte meg a világot. Rossz üzlet az országok egésze szempontjából: a tömeg, a hivatalnok, a dolgozó, a kisember, az adózó szempontjából. De a gazdagok gazdagabbak lesznek tőle, és a fegyvergyári osztalékok békében is háborús szinten maradnak. A háború: osztályharc, osztályügy. Tömegelnyomás, tömegkizsákmányolás, tömegnyomorítás a velejárója. A háború hiénái, uszítói, tollbetyárjai, pénz- és iparmágnásai, valamint az öldöklés tudományának professzionistái: a vezérkarok és a tisztikaszatok csak egyetlen folyamatosságot ismernek, forszíroznak és praktizálnak: a háború permanenciáját, örökkévalóságát.

A francia tőkés a gyarmati imperializmus gyümölcseiből élőködtek. És a második világháború után ez a fő jövedelmi forrás veszélybe került. És ennek elapadását – a gyarmati népek öneszmélését, önrendelkezését – csak fegyverrel, háborúval, büntető expedíciókkal lehet megakadályozni. Franciaország a második világháború utáni béke tizenötödik évében is háborúban áll. *1939 óta a francia fegyver nem ismer tűzszünetet!* Viszont fegyvernél, háborúnál országemésztőbb kórság nincsen. A háború zsarol, sorvaszt és szegényít. A békebeli, régi alkoholelles plakát köztudatba átmenet és viccé kopott szavait: „Az alkohol öl, butít és nyomorba dönt”, minden változtatás nélkül a háborúra is lehet alkalmazni. A háború öl, butít és nyomorba dönt! A francia gyarmati háború sorsa, igazsága és eredménye pontosan lemérhető a frank értékfokán. Tőkés társadalmi rend legfőbb tárgyából – a financiából – ilyen szégyenteljesen még nem vizsgázott. Dühében, tehetetlenségében, kiúttalanságában csapkod, tör és zúz, puccsokat szervez, háborút ordít, és háborút visel csak azért is: nincs más gondja és baja, nincs más reménye és gesztusa, mindent ide koncentrálnak, semmi mással nem törődik. Ennek a negligálásnak lett eredménye és áldozata: Fréjus. A gátfalaknak feltétlenül meg kellett repedni: a katasztrófa a logika minden törvényességével következett be!

Piszkos háború Algériában. Miért?

Rossz üzlet a háború! És még rosszabb az értelmetlen háború. Nem volt elég az indokínai példa? Maga a francia közvélemény nevezte el

piszkos háborúnak: népelnyomónak, hazugnak, hiábavalónak, erőszakoltnak, züllesztőnek és szennyezőnek. És mégis folytatták, forszírozták. És az eredmény? Ma Kelet-Ázsiában nincs egyetlen francia katonasem! És ma ugyanez a *va banque* játszma, ugyanez a „piszkos háború” tovább folyik Algériában. Értelmetlenül, embertelenül, de az uralmon lévő kétszáz család javára, és egy katonaklikk parancsára. És ennek a háborúnak, ennek a barbár mániának lett ártatlanul, bűnhődő áldozata Fréjus. A fréjus-i katasztrófa oka: a gyarmati háború.

A fréjus-i gát tervezése egybeesett a „piszkos háború” megindításával. Két év telt el, amíg a takarékoság ördögétől hajtva, a tervezők és kalkulálók elérhették a minimális 700 milliós szintet. 1954-ben, az indokínai háború likvidálásával megindulhattak a komoly gátmunkák, de néhány hónap múlva megkezdődött az algériai háború, és ezzel az új pénzügyi nehézségek. A gátépítő szervek a gáton krajcároskodtak, a gát anyagával zsugoriskodtak, hogy Indokínában és Algériában minél több gránát robban hasson, és minél több színes bőrű pusztulhasson. Halálba fektették a pénzt, és végeredményben halált arattak – Fréjus-ben. De a halál nem oda fordult, ahová kellett volna, a bűn nem ott nyerte el büntetését, ahol és ahogy ez az oksági erkölcszörvény szerint kellett és kellett volna. A bűn, az ok – a háború – büntetésként nem a háborúba uszítókat, nem a háború nyereszkezőit, tribunjait és tábornokait érte el. A bűnért ártatlanok bűnhődtek: a gáton spórolt gyarmati háború otthoni áldozatai, a háborús zsugoriskodás okozta betonrepedések szerencsétlen elsodortjai: házak, gyümölcsösök, állatok és emberek. A háború gyilkos szerepe itt kétségtelen, az értelmi szerzőség ténye – cáfolhatatlan.

Minden összefügg. A fréjus-i betonfalnak meg kellett repednie, át kellett szakadnia. Ezt a gátat a háború primátusát követni és realizálni kénytelen társadalmi rend csalta meg és lopta meg. Ha nincs „piszkos háború”, ha nincs Indokína, Tunisz és Algéria, a betongátnak nem lehetett és nem kellett volna Fréjus-ben gyilkolni.

Minden összefügg. Minden visszaüt. Amikor a „piszkos háború” megindult Indokínában, egy francia lány – Raymonde Dien – az egyik katonákat és muníciót szállító vonat mozdonya elé keresztbe feküdt a síneken. Ez akkor világfelfigyeltető demonstráció volt, de az illetékesek nem okultak: Dien börtönbe került. A fréjus-i vízáradatnak nem állt senki és semmi az útjában. A távoli halál fegyverszállítmányai elszítták a pénzt, a cementet, az életet Fréjus elől. Fréjus-re a piszkos háború piszkos vize zúdult halálhozón.

Az itt spórolt és az így lopott pénzen küldték az SS-példákat követő ejtőernyősöket, az azóta hírhedtté vált parákat Algériába: ez irtotta a népet, és perzselte lakatlanná a falvakat. Minden visszaüt. A bumeráng azonban Fréjus-t találta el: az afrikai halálsikolyokra itt és így bődült a visszhang. Az algériai égő falvak tüzének az árát a fréjus-iek fizették meg. De a tűz és a víz mindkét esetben ártatlanokat sújtott. Aki olvasta Alegg vádkönyvét a parák kínkamráiról, az tudja, hogy mit jelent a villanyárammal való vallas és „kezelés”. Fréjus-t azon a borzalmas éjszakán nem lehetett riasztani, mert az áram mint vészhang, mint életmentő, csődöt mondott. A villannyal való algériai visszaélés mintha itt a fréjus-i áramzavarban ártatlan emberek halálával fizetett volna. Végül ne feledkezzünk meg a parák másik hírhedt kínzó eszközéről, a vízről sem: a víztölcsérezésről, a vízpumpálásról, amikor az áldozat vízzel telt hasa pattanásig feszült, és vese dugul, hólyag szakad és hashártya reped. És hány megkínzott ember bőre repedt és hasadt az ütések alatt? Százak és ezrek kínja, bőrcafátja, vére és halála fült, hullt és múlt itt a semmibe ... És most mindez stigmaként és fekélyként ütközött ki a fréjus-i gátfalon: halált hozó repedések keletkeztek, és a víz ötvenmillió köbméter súlyával utat tört magának. Minden visszaüt. Mindenért fizetni kell!

Fréjus-ben nem a víz rombolt, ölt és fullasztott, Fréjus-ben a háború életgyilkos lényege szakította szét a termékenyítő vizet, a békés munka duzzasztógátját. Fréjus-ben a háború rombolt. A háború nemtörődősége, életidegensége, embernegligálása e példán annyira nyilvánvalóvá válik, hogy a logika, a természetes ész, az emberiesség felháborodottan kiáltja és követeli az állj-t, a netovább-ot és a számadásra vonást – a büntetést. De a háború nem az értelem szülötte, a háborúnak nem a logika a menete. A háború mindenekelőtt az értelem elaltatója, züllesztője, törpítője és gyilkosa. Csak így lehet az emberek zsarnoka és hóhéra. Korunkban a háború minden megnyilvánulása értelmetlen, logikátlan, időszerűtlen, és így – jogtalan. Miért lehet és lett napjainkban a béke világmozgató politikai erő? És miért kell ezt az erőt a tegnapi politika minden machinációjával gyengíteni, szabotálni, büntetni és kismizmizni?! A háború társadalmi rendje úgy védekezik, ahogy tud, azt adja, ami a lényege. A tőkés imperializmus a háborúval áll vagy bukik.

Atombomba a Szaharában. Miért?

Thomas Mann, a fasizmussal szemben korunk maximájaként a háború megengedhetetlenségét szövegezte. Okkal, joggal és – aggodalommal. A háború a kultúra mai fokán értelmetlenné, időszerűtlenné vált. De minden gonoszság, minden időszerűtlenség a lelépés pillanatában makacsolja meg magát. Amikor a legnyilvánvalóbb a háború értelmetlensége, épp akkor fokozódik mindent elnyomó és felfaló diktátummá: totalitássá. A fasizmus: a háború totalitása, de holnapi realitását csak az atombomba jelentheti: a fokozás. A háború a fasizmus stádiumában: túlkompensáltság. Túl kell fokozni mindent, túl kell kiabálni mindent, túl kell tenni mindenben, és túl kell magát tennie mindenben. Ez a túlfokozás szüli az atomhisztériát, a legteljesebb katasztrófatudatot, a katasztrófa nihilizmusát, sterilitását: az érzéketlenséget mindennel szemben, ami ésszerű, értelmes, szociális, békés, élő és – emberi. Az érzéketlenséget, mely épp azért eltakarít az útjából mindent, ami zavart és akadályt jelent, tehát mindazt, amit az ember a maga valójában, felelősségnehezében és nagyszerűségében jelent: az *emberséget* és az emberség minden megnyilvánulását.

Fréjus e folyamatban kelleetlenül és kellemetlenül jött zavar és incidens. Katasztrófarealitás, mely idő előtt fedi fel a kártyákat: az összefüggéseket. Fréjus-t tehát el kell feledtetni: az elkeseredést és felháborodást Franciaországban, és a gyászt magát a szerencsétlen városkában. De hogy lehet ezt mulasztani? Csak túlfokozással, túlkiabálással, csak nagyobb valamivel, egyetemesebb halálrealitással, kollektívabb katasztrófával: a háború egészével. A fréjus-i incidenst és az algériai gyilkos egy helyben topogást egyszerre feledtető és együttesen elintéző naggyobbal: az atomháborúval, egy új világháborúval. A francia fasizmus sem csinálhatja másképpen, mint iskolamestere: a német nácizmus. A De Gaulle égisze alatt rakoncátlankodó francia katonaklikk nem véletlenül falaz az Adenauer védnöksége alatt álló Strauss–Schröder–Oberländer irányzatnak. A receptet jól ismerjük, a gyógymódnak története van.

Hitler uralomra jutása előtt a németországi Alsdorf bányaszerencsétlensége riasztotta a világot: 303 halott! A Korparancsban 1934-es dátummal így reflektáltam a két év előtti bányászhalálra, gátszakadásra: „Bernhard von Brentano ebben az időben írta meg híressé vált könyvét a németországi állapotokról. A bevezető első cikk az alsdorfi bányaszerencsétlenséggel foglalkozik. Emlékeztek arra, hogy mi volt a könyv

címe? »A barbárság kezdete Németországban«. Németországban a barbárság azóta véres, kegyetlen valóság lett, Brentano és Alsdorf prognóza igazolódott.” Kegyetlenül igazolódott: a második világháború egészével. Akkor Alsdorffal kapcsolatban a kapitalizmus hajcsárrendszerét ostromoztuk. De aztán az SS-ek jöttek: a háború mindennél kegyetlenebb hajcsárai, Európa hajcsárai, népek zsarnokai, könyvek égetői, dolgozók hóhérai. Micsoda angyalok voltak ezekhez képest a bánya hajcsárai!

Alsdorfot, Fréjus-t bűnmulasztón feledtetni az értelmi szerzők – egyazonosságukból folyón – csak egyformán, csak nagyobb tudják: túlfokozással, a mindent emésztő és elemésztő háborúval: a barbarizmus gáttalan teljességével: *világháborúval, atombombával*. A német fasizmus egész története: tegnapja, jelene és holnapja ezt a tekintetnélküliséget példázza. És a francia fasizmus ezt a vonalat kénytelen követni. A szaharai atomrobbanásokat a tekintetnélküliség határozza meg, az emberi érdektelenség, mely ujjongva kalkulálja be számításaiba azt a kényelmes tényt, hogy a veszélyövezet legbiztosabb, legközvetlenebb áldozata: Algéria – a legyőzhetetlen! És ha a stroncium megkezdi gyilkos fehérsejt-munkáját, akkor az új áldozatok ezrei után ki gondol még a fréjus-i gátszakadásra?! És ez csak az első lépés: a próba.

Alsdorf 303 halottja elenyészett, elfulladt, semmivé törpült a második világháború halottainak 72 milliós monstre-számában. A fréjus-i katasztrófa túlkiabáló visszhangjaként csak a szaharai atombomba csattanhat! De Alsdorf és Fréjus között mégis van egy kis különbség. A két név, a két katasztrófa időközét az emberiség legpiszkosabb háborúja, a fasiszta világháború egésze, élménye, következménye és minden tanulsága tölti ki. Aki itt nem vált látóvá, azt tovább vezet a mai emberi vakság elseje: az imperializmus kényszerháborúja. Még ma is vannak, és jócskán vannak, akik a háborút az elemi katasztrófák közé sorolják, ami jön és megy, amit el kell tűrni és el kell fogadni. Ezeknek Alsdorf és Sztálingrád, Auschwitz és Dresden, a francia Lidice – Oradour – és Fréjus egyformán elemi csapást jelentenek, ahogy az atombombát is csak itt és így lehet, a német Asmussen prépost nyomán, „Isten ostora-ként” vágni és várni, elfogadni és eltűrni.

Háború a világban. Miért?!

A háború nem elemi katasztrófa, a gátszakadás oka nem az égből, a felhőkből hullt átok, és az atombomba nem „Isten ostora”. Emberek

csinálják és emberek okozzák, és így csak emberek mulaszthatják. És elsősorban: az áldozatok, a háborúk és gátszakadások terhét, jaját, baját, könnyét és nyomorúságát viselőik és szenvedők. A tegnapiak épúgy, mint a holnapra kiszelvek és kiszemelvek. Ahol háború dúl, ott az áldozatok jelentik az okozatot, és így csak ők találhatják meg és találhatják el az okot. A halottak nem beszélnek, nem vádolhatnak. De a halottaknak hozzátartozóik vannak. És ezek nem Lelelhetnek. Sehol és semmiképp. Sem szülő, sem gyermek, sem férj, sem feleség, sem család, sem nemzet. Ezek jelentik az okkeresést és vádemelést, és ennek a világesküdtársaknak az ítéletére vár az emberiség.

De hol az egyetemleges okmulasztás, hol a sommás ítélet? Fréjus-nél, Alsdorfnál mennyire emésztőbb és pusztítóbb volt a hitleri háború minden napja! Gondoljuk csak el, hogy ennek a háborúnak egyik mindennapját Auschwitznak hívták! Ki hitte volna, hogy ezt a volt lidércvalóságot, e gyilkosság védjegyét ma e kriminalitás szülőföldjén újra a falra lehet festeni? És mindent úgy kezdeni, ahogyan az a horogkeresztes lovagok lelkében és kezében most megindult?! És épp Kölnben – Adenauer domíniumában – és épp karácsony éjjelén, amikor 1959 év előtt megszületett ama világmegváltásra kiszemelt zsidó gyermek, akit istállószalma, csodálkozó, kérődző barmok, pásztorok, háromkirályok – köztük egy néger! – és angyalok dajkáltak világgá: békességgé, jóakarató emberek legelkötelezőbb erkölcsi reményévé...

A világ könnyen felejt és hiszékenyen felejt. Legendák helyett fegyvercsodák igézik, atombombák borzongatják, és észre sem veszi, hogy újra háborúba ringatják és riasztják. Mint a gyereket: mesékkel, hazugságokkal és ijesztéssel. Falra festik az ördögöt: önigenlésük és önigazolásuk hamisítványait. A szeretet törvényhozójának keresztjére újra rákovácsolják a gyűlölet gyilkos kampóját: önjellemük horgos jegeit és jeleit, és az emberek, e düledt halszemek, sok esetben vakon bekapják a horgot. A tiltakozások botránkozó hangja a világ majd minden pontján pillanatra kitört, de a tényt, de a veszélyt többé elbagatellizálni nem lehet: a horogkereszt újra elindulhatott háborút fertőző útjára.

Amikor ugyane jelben fogant bűn pusztított, ölt, gyújtogatott, rombolt és emésztett Coventrytől a Donig, Narviktól Krétáig, mindenki tudta miről van szó, mindenki tudta az okot, mert minden és mindenki a saját bőrén érezte okozati szerepét: áldozat vagy eszköz voltát, megáláztatását, kínzatását, börtönét és halálfélelmét, ágyútöltelék-szerepét, csakúgy, mint üzött vad szerepét, otthontalansága vagy bujdosása

keservét. A világ, vagy legalábbis Európa, akkor megélte, átélte az embertelenség egész skáláját. Micsoda világesküdszéknek lehetett és kellett volna utána összeülnie?! Ma Nürnberg revízióját készítik elő: a főbűnösök, a főgyilkosok rehabilitálását, szentté avatását!

A háború a legembertelenebb zsarnokság. A legembertelenítőbb és legaljasítóbb szolgaság. Minden zsarnokság velejárója a szolgaság, de itt, az imperializmus kényszerháborúiban, hajcsárháborúiban válik a legnyilvánvalóbban láthatóvá ez az egymásra vonatkoztatás. Zsarnok és szolgálta itt egymást tükrözik. Egyik a másikból folyik, egymás nélkül nem létezhetnek. A háborút tömegei éltetik: eszközei, áldozatai. Ennél gyilkosabb ellentmondás nem létezik. És ezt kell feloldani – világméretben. A háborús okot, az imperializmus zsarnokságát halálos biztonsággal csak az eszközzé vadított és nyomorított tömegek, a kifacsart áldozatok tudják megszüntetni: az önmagát minden szolgaságból – és így a háborús szervilizmusból is – megszabadító nép.

Fréjus-ben a profit és a háború – egyszerre és együtt láthatón – lopta meg az életet, az embereket. Élet és halál kérdésében a pénz és a fegyver közösen és együtt döntött a béke, a munka, a biztonság, az ember kárára, és a szolgaság meghosszabbításával a maga javára. Fréjus-nak háború miatt kellett pusztulnia. Pusztulásért, pusztításért: Algériáért és a szaharai atombombáért. És ezzel Fréjus és Algéria egy szintre kerültek. Fréjus-ben, Algériában és a Szaharában egyszerre és együtt pusztított és pusztít tovább az azonos indítékú bűn, és az egygyökerű ok. De a gátszakadás, a tekintetnélküliség mindenképpen ártatlanokra zúdult és zúdul, és így az okozat az áldozat jogán követeli az ok teljes feltárását és a bűn tényleges elítéltetését. A bűnhődés menetét és irányát tehát oda kell irányítani, ahonnan a bűn elindult, kiindult: az okot kell megszüntetni, megbüntetni, kisémmizni és likvidálni.

Fréjus-ben az emberen, az életen spóroltak, hogy a halált hizlalhasák: a háborút, az atombombát. A fréjus-i gátszakadástól, Algérián át, egyenes út vezet a szaharai bombáig, és ez az út a háború útja, mely korunkban csak új világháborúvá nőhet. Ezt az utat kell közös erőfeszítéssel, világméretben eltorlaszolni, elrekeszteni. A háború előidézőit kell gátak mögé zárni, az okot és a bünt, hogy a bűnhődést, az árat – a háború gátszakításával – ne az eszköz, ne az áldozat fizesse, de a bűn minden konzekvenciájával a háborút szülő és állandósító ok: a fasizmussá, atomhisztériává vadult imperializmus Harpagonjai: embernyúzó, emberpazarló önzői, embervéren hízó uzsorásai. Ez, ennyi

Fréjus mindennél felháborítóbb, de ugyanakkor mindennél hasznosabb tanulsága.

Szerkesztői jegyzet / Note by the Editor:

Fábry Zoltán írása nyilvánvalóan egy olyan időszak olyan egyértelmű jegyeit viseli magán, amelyek első látásra teljes mértékben elavultnak mutatják felfogását, a világesemények kapcsán elfoglalt álláspontját, indoklását. Olyan köntösben kerül elénk eszmefuttatása, amellyel még csak nem is szívesen szembesülünk ma, az 1989-as nagyjelentőségű történelmi-politikai változásokat követően. Azonban ha az értelmetlenné vált ideológiai köntöst és a kétségkívül mértéktelenül magasra hágó írói túlhevültséget lehántjuk róla, akkor olyan igazságokhoz juthatunk, amelyek ma is, sőt, úgy véljük, mindenkor érvényesek – egyszerűen az földi igazságosság, a humanizmus talaján állva. A megértés kulcsa tehát: elvetni belőle mindent, ami már nem érvényes, de ráatalálni arra, ami üzenet (lehet) a (mi) számunkra is. (bsz)